

Karinthy Frigyes irodalmi karikatúrái az *Így írtok ti* című kötetben

Bevezető gondolatok

Karinthy Frigyes (1887-1938) irodalmunk egyik legsokoldalúbb alkotó zsenije. A különböző szövegformákat bravúrosan kezelte, és költőként, novellistaként, karcolat- és regényíróként egyaránt jelentőset alkotott. Ma a legtöbben főként két művét, a *Tanár úr, kérem* (1916) című komikus karcolatgyűjteményt, valamint az *Így írtok ti* (első kiadása: 1912) című kötetet ismerik. Cikkünk ez utóbbinak egyes jellegzetességeivel foglalkozik.

A tétel kifejtése

Az *Így írtok ti* című gyűjtemény darabjait szokás **paródiáknak** nevezni, és noha vitathatatlanul magukon viselik a paródia műfaji jellegzetességeit, besorolásuk mégsem egyértelmű. Maga Karinthy is inkább **irodalmi karikatúraként** minősíti alkotásait, és ezzel egyszerre meg is különbözteti őket a paródiáktól.

A karikatúra ugyanis nem „egy bizonyos művel, hanem **egy bizonyos szerző modorával, modorosságával**” foglalkozik (idézet Pethőné Nagy Csilla *Irodalomkönyv 11.* című tankönyvéből). Ez a definíció azonban valójában nem áll messze az ókori eredetű paródia műfajától, amely „egy-egy jól ismert **szerzői stílus, műfaj vagy mű humoros utánzását**” (idézet ugyanonnan) jelenti, tehát nem feltétlenül egyetlen mű a „mellééneklés” (nagyjából ez a *paródia* görög szó magyar fordítása) célpontja. Mindenesetre közös ismertetőjegyük az *Így írtok ti* műveinek, hogy a megidézett szerzőket legmarkánsabb stílusjegyeik alapján **egyedítik és ezáltal különböztetik meg** egymástól és mindenkitől.

Petőfi Sándor esetében például Karinthy a költő **népies műdalainak** beszámódját, képiségét, ritmusát imitálja:

Barna kis lány szemének a lángja
Idetűzött szívem pitvarába,
Kis halacska szöke Tisza vizén,
Örömben akrát ugrok biz én.
(Karinthy Frigyes: *Barna kis lány szemének a...* – részlet)

A „szemének a lángja” közhelyszerű metafora, a „szívem pitvarába” kifejezés, valamint a Tisza említése mind a nagy költőelődöt idézi, ahogy a *vizén – biz én* játékos-humoros hatást keltő rímpár is. Fontos megjegyeznünk, hogy az irodalmi karikatúrák **tiszteletadásként**, hommage- ('omázs') -ként is értelmezhetőek.

Izgalmas megvizsgálni, hogyan ábrázolja Karinthy híres kortársait, például Ady Endrét vagy Babits Mihályt. Mindkettőjük eszköztára – akárcsak Petőfié – nagyon jellegzetes, felismerhető. Karinthy az ő esetükben is a paródia technikáival él: **eltüloz és lefokoz, utal a szerző jellemző szóválasztásaira, szószerkezeteire**. Az **Ady-paródiákban** a nagy kortárs ismerős témái és jelképhasználata is tükröződik:

Jött értem a fekete hajó
Jött értem fekete vizen.
Álom-királyfit, vitt tova vitt
Moslék-országnak mentiben –
Fekete hajó, fekete vizen.
(Karinthy Frigyes: *Moslék-ország* – részlet)

A **hajó és a víz létszimbólumok** megidézik az *Új vizeken járok* című Ady-költemény címét és híres sorait („Ne félj, hajóm, rajtad a Holnap hőse”), a *fekete* jelzőről az emblemikus *A fekete zongora* is eszünkbe juthat, míg az „Álom-királyfi” és a „Moslék-ország” kifejezések egyaránt illusztrálja Ady **jelképteremtő és szóteremtő gesztusát**. Végül nem kerülheti el figyelmünket a mégoly rövid sorokon belül megfigyelhető

nagyarányú ismétlődés („Jött értem” ~ „Jött értem”; „vitt tova vitt”; „Fekete hajó, fekete vizen”). Míg azonban az eredeti Ady-versekben a képek valamiféle logika mentén kapcsolódnak, az imitáció **felfüggeszti a képiség logikáját**, egységességét, és mintegy ötletszerűen, értelmetlenül egymásra halmozott képhalmazként hozza létre a verset (amely utalhat az Ady költészetét ért korabeli kritikára is, mely sokszor értelmetlennek minősítette a költő műveit).

Végül lássunk egy példát arra, hogyan jelenik meg Karinthy tolmácsolásában a fiatal **Babits Mihály!** Ami Ady esetében a szimbolizmus és a nemzetostorozó hajlam, Babitsnál a **klasszicizáló tendencia**. A *Futurum Exactum* ('egzakt, konkrét jövő') című versnek már a címe is az antik római kultúrára utal, noha **fonák módon**, hiszen a múlt helyett a jövő szerepel benne. Karinthy a fiktív szöveghelyet is megadja a vershez: *A klasszikus gyomorgörcsök ciklusból* kitétel a latinizáló kifejezőmód **erőltetettségeről** mond ítéletet, és azt gyomorgörcsökké **lefokozva ki is gúnyolja**. Első versszak a Karinthy-féle szóteremtés és stílusparódia egyik csodálatos példája:

Plutó e torzót márványból szoborta
 Ó torzók torza, bőrző Dunakorzó
 Ó korzók korza, őrző dunnaorzó
 Mint ferde torta és megint retorta.
 (Karinthy Frigyes: *Futurum Exactum* - részlet)

A versszakot szemléltetőmást a **rímek**, az összecsengés, a **hangzásbeli variációk** uralják, amelynek a **jelentés** teljesen **áldozatul esik**: a *torzó*, a (*Duna*-)korzó, az *orzó* létező szavak, még a *torza* is értelmes, ám az ez utóbbi analógiájára alkotott *korza* már a költői lelemény terméke, hasonlóképp a *szoborta* és a *retorta* alakokhoz. Ezek a teljesen **öncélúnak** tetsző megoldások Babits formai bravúrait állítják pellengérré.

A tétel összegző leírása

Karinthy Frigyes *Így írtok ti* című kötetében ismert hazai és külföldi szerzőkről készít komikus portrékat, amelyek a paródia és a karikatúra elemeivel élve kiemelik a az adott alkotó stílusjellegzetességeit, tehát imitálják, lefokozzák, eltúlozzák azokat, és így keltenek komikus hatást.